

дою певної релігійної доктрини.

Третій елемент – «неприйняття інших поглядів». Даний елемент є ключовим у розкритті феномена релігійного екстремізму, тому що найчастіше саме «неприйняття» підштовхує adeptів до активних дій, дає їм відчуття морального виправдання своїх вчинків.

Зважаючи на викладене, доходимо висновку, що ідеологія деструктивних культів і тоталітарних сект насамперед формується в душі релігійного екстремізму, оскільки тільки в даних умовах існує можливість досить тривалий період часу впливати як на особистість адепта, так і на навколишній соціум. Таким чином, у зв'язку з набуттям проявами релігійного екстремізму стабільного організованого характеру істотно зростає роль співпраці законодавчих, правоохоронних і судових органів у здійсненні протидії цьому соціальному явищу як на державному, так і на міжнародному рівні.

1. Про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (щодо запобігання діяльності релігійних культів деструктивного типу та тоталітарних сект) : пояснювальна записка до законопроекту № 2419 від 21 квітня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=112&catid=41&Itemid=68.

2. Леоненко Т.Є. Тоталітарна секта як структурна основа розповсюдження релігійного кримінального екстремізму / Т.Є. Леоненко // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – Вип. 6. – С. 266 –268.

Самотуга Андрій Валерійович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ І СЕПАРАТИЗМ

Кілька десятиліть тому явище сепаратизму було територіально віддаленим для вітчизняного дослідника та публіциста. Характерним воно було для країн Азії, для яких періодично спалахували за давніми хвороби постколоніалізму: Індія – проблема західних мусульманських штатів, Китай – проблема буддистського Тибету й мусульманських уйгурів, Туреччина та Ірак – проблема Курдистану. Згодом почали дізнаватися про сепаратизм європейський: як у воєвничій стадії – Іспанія (Країна Басків з терористичною організацією ЕТА) та Великобританія (Ольстер з Ірландською республіканською армією), так і в історико-дискусійній фазі – Румунія (Трансільванія з угорською громадою), Бельгія (Фландрія та Валлонія), Італія (партія «Ліга Півночі») та ін. Підґрунтям наведених проявів є, як правило, етнічні та релігійні, рідше – економічні суперечності.

Зовсім іншого характеру став набувати сепаратизм в СРСР на рубежі

1980-90-х рр. Зауважимо, що його слід відрізнити від руху колишніх республік за здобуття незалежності і створення власної державності, як це ще раніше відбувалося на теренах колишніх імперій – Османської (Болгарія, Албанія), Австро-Угорської (Чехія, Угорщина), Російської (Фінляндія, Польща), утворення держав із республік колишньої Югославії та ін. Натомість метрополія, називаючи процеси національно-державного відродження «сепаратизмом», сама водночас вдалася до заохочення сепаратистських настроїв у національних республіках з метою дестабілізації в них соціально-політичної ситуації й створення про них негативного міжнародного іміджу задля доведення їх неспроможності до побудови власної державності. Опорою метрополії в роздмухуванні сепаратизму є не лише історико-освітньо-культурні організації (включаючи церкву, шоу-бізнес, ЗМІ та видавництва, соціологічні служби), що вороже налаштовані до ідей державності, але й структури, що послуговуються насильницькими (в т.ч. озброєними) методами діяльності. До останніх деякі дослідники небезпідставно відносять ОЗУ. Подібне спробуємо довести в цій публікації.

Злочинність існує давно разом із людським суспільством та політичною владою і про неї написано досить багато (напр., праці В.І. Шакуна «Влада і злочинність», «Урбанізація і злочинність»). Як соціально-правове явище організована злочинність в будь-якій країні є результатом досить тривалого розвитку об'єктивних процесів, перш за все в економіці, а також соціальній сфері та ідеології. Організованих форм вона набуває в часи кардинальних трансформацій – воєн, масових міграцій, руйнацією духовно-ціннісних орієнтацій тощо. Академік В. Вернадський, на чю честь названо Національну наукову бібліотеку України та університет в Криму (до російської окупації вже мав статус національного) та перейменовано вулицю Дзержинського в м. Дніпро, 1920 року писав у своєму щоденнику: "Спостерігаючи сучасне життя розпаду, дивуєшся з одної явної аномалії. На поверхні, у владі і на чолі осіб, які діють і говорять так, ніби задають тон, – не ліпші, а гірші. Всі злодії, грабіжники, вбивці і злочинні елементи у всіх течіях виступили на поверхню. Вони розбавили ідеологів та ідейних діячів. Це особливо яскраво виявляється у більшовицькому стані й ладі – але те саме ми спостерігаємо і в колі добровольців, і в колах, що примикають до них. І тут губляться ідейні, чесні люди. Життя винесло на поверхню зіпсований, гнилий шлак. І він тягне за собою середню масу" [1, с. 200].

Зі зміною політико-економічного укладу й владних еліт змінювалася і політика держави щодо контролю над злочинністю. Вартою уваги є метаморфози кримінальної політики Радянської держави у ХХ ст. – від стримування й контролю до намагань цілковитого викорінення, зокрема через посилення кримінальної та адміністративної відповідальності, чи, навпаки, до замовчування та самоусунення від вирішення цієї проблеми.

Так, за часів Сталіна справжній кримінал почувався незатишно і йшов на змову з владою, особливо в післявоєнні роки, коли рівень злочинності не-

ймовірно зріс. Кримінальники допомагали наглядцям розбиратися з політичними в'язнями в ГУЛагу, тероризуючи їх. Проте край цьому було покладено завдяки активному й злагодженому опору з боку новоприбулих у 1940-50-х рр. співкамерників – саме українських та прибалтійських націоналістів.

Розквіт кримінального світу припадає на період застою 1960-80-х рр. Тоді почав розширюватися й оновлюватися світ авторитетів, з'явилося багато коронованих "злодіїв у законі". Саме в той час, у 1960-х рр., як зазначають дослідники, в країні почала формуватися організована злочинність на базі легальних господарських структур (переважно торгівля, сфера послуг, виробництво товарів ширвжитку для покриття дефіциту пропозиції) на відміну від, наприклад, західної оргзлочинності, що контролювала лише нелегальні сфери (проституція, наркоторгівля тощо) [2]. До середини 1970-х рр. організована злочинність вже мала під собою економічне підґрунтя, розширюючи тіньовий сектор й акумулюючи не обліковані, здебільшого готівкові кошти, спрямовані в подальшому для корумпування держчиновників.

Після розпаду СРСР кримінальний світ розквітнув і легалізувався. Перебудова, ініційована КППС, була сприйнята ним як керівництво до дії, і вже наприкінці 1980-х рр. з'явилися перші організовані злочинні угруповання. На пострадянському просторі кримінал, представлений "злочинцями в законі", які жили "по поняттям", почав перетворюватися на респектабельну частину суспільства з розгалуженою мережею філій та відділень. Зі зникненням "залізної завіси" кримінал став інтернаціональним і в разі розбірок авторитети на якийсь час зникали, "гублячись" у західних країнах, оскільки нагробовані кошти легко конвертувалися в нерухомість і навіть у громадянство завдяки тамтешньому ліберальному законодавству стосовно безвідносності походження інвестицій. Так само видозмінювалися форми оргзлочинності, залишаючи незмінним її зміст: починаючи з 1990-х – з брутальним рекетом щодо «кооператорів», яких вдавалося тримати на кримінальному «гачку» через примус до несплати офіційних податків, та засиллям шахраїв-обмінників валюти, і до 2010-х – з проникненням криміналітету в такі життєво важливі галузі економіки, як ПЕК, банківська справа, земельні відносини, аж до заволодіння духовною сферою з метою цілеспрямованої маніпуляції свідомстю певних верств суспільства через підконтрольні не без сприяння ззовні ЗМІ, шоу-бізнес та інші види масової культури. Вершиною «розквіту» ОЗУ стали рейдерські захвати високорентабельних підприємств, сплановані напади зграй агресивно налаштованих осіб на мирні зібрання громадян та «неугодних» журналістів. І нарешті події кінця 2013 – початку 2014 р.: «євромайдан»-«антимайдан»; Крим, Донбас, Харків, Одеса.

Так, ватажками кримського сепаратизму виявилися особи з кримінальною історією: один – виходець із сумнозвісного ОЗУ із відповідним прізвищем та який в подальшому контролював контрабандні потоки на півострові; другий – організатор будівельної афери. Отже, задача окупанту автономії виявилася вдалим уникненням їх кримінальної відповідальності в Україні.

Найпереконливішим доказом сприяння оргзлочинності сепаратизму стали південно-східні райони Донецької та Луганської областей, де приводом до початку повномасштабних бойових дій став захват будівель держустанов і силових відомств у великих містах [3]. Тут варто загадати також і факти жорстокого побиття битами й арматурними палицями проукраїнських демонстрантів у Донецьку, викрадення та звіряче вбивство депутата Горлівської міськради В. Рибачака за його патріотичний вчинок з порятунку українського прапора на будівлі ради. Тобто почерк розправи тут здебільшого суто злодійсько-місцевий, аніж вояків окупаційної армії, яка за кілька місяців вдерлася в східні області України за закликотамтешніх антидержавних угруповань.

Як наслідок, непідконтрольні українській владі території стали живильним середовищем для організації та здійснення кримінальних оборудок: торгівля людьми з метою сексуального і трудового рабства (в т.ч. із втягненням дітей); неконтрольований обіг зброї; виробництво й контрабанда високоліквідних товарів (алкоголь, пальне) і найпримітніше – продовження та розширення нелегального видобутку вугілля, особливо в так званих копанках, що постійно супроводжується збройною боротьбою між конкуруючими ОЗУ за джерела кримінальних доходів [4-5]. Адже подібний сценарій вже реалізовано в Абхазії, Придністров'ї, Південній Осетії, і невідомо, чи вже навіть даються невтішні передбачення, де далі буде на теренах колишнього Союзу.

Підсумовуючи викладене, слід наголосити на актуальності норми Закону України «Про основи національної безпеки України», ст. 7 якого стверджується, що на сучасному етапі основними реальними та потенційними *загрозами національній безпеці України* (тут і далі – вид. авт.), стабільності в суспільстві є, зокрема, поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, *організованої злочинної діяльності* [6].

---

1. Панфілов О. Антирадянські історії / Олег Панфілов. – Тернопіль : Мандрівець, 2016. – 296 с.

2. Калпинская О.Е. Эволюция организованной преступности в СССР в послевоенный период // <http://www.justicemaker.ru/view-article.php?id=21&art=391>.

3. Казанський Д., Козлюк С. Із Лисичанська з розумінням // Український тиждень. – 2016. – № 36. – С. 8-9.

4. http://kriminal.tv/news/bortsy_za_ruskuju_vesnu_okazalis_prosto_bandoj_ugolovnikov.html.

5. Казанський Д. Чорна лихоманка: нелегальний видобуток вугілля на Донбасі. – К. : Темпора, 2015. – 348 с.

6. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 39, ст.351.